

49. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 155. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 104. vuosikerta

5/2018

Kasvatus

Tämän teemanumeron toimittivat

Jussi Välimaa – Hannu L. T. Heikkinen – Maarit Arvaja

Pääkirjoitus

Jussi Välimaa, Hannu L. T. Heikkinen & 363 Koulutuksen tutkimuksen ääni
Maarit Arvaja

Artikkeleita

Hannu Heikkinen, Tomi Kiilakoski, 368 Koulutustutkimuksen arkkitehtuurit
Rauno Huttunen, Mervi Kaukko
& Stephen Kemmis

Johanna Kallo 384 Mitä on vertaileva koulutustutkimus?
Matka tutkimusalan tieteenfilosofiin ja
epistemologisiin perusteisiin

Katsauksia

Mari-Anne Okkolin, Teija Koskela & 400 Koulutustutkimus ja vastuullisuus –
Elina Lehtomäki mission (im)possible?

Najat Ouakrim-Soivio, Jonna Pulkkinen, 415 Toteutuuko perusopetuksen tasa-arvo?
Juhani Rautopuro & Raili Hildén Katsaus oppimistulosten arviointeihin

Kolumni

Petri Salo 431 Hidasta tiedettä

Puheenvuoroja

Jouni Välijärvi 433 Koulutustutkimus, kasvatustiede ja
tulevaisuuden koulutuspolitiikka

Jan Varpanen, Anette Mansikka-aho, 439 Tampere 3 -prosessi herättää huolta
Tuomas Tervasmäki & Antti Saari korkeakoulupolitiikan suunnasta

Tuukka Tomperi & Tuomas Tervasmäki 444 Kuuluuko tutkimuksen ääni koulutus-
poliittisessa keskustelussa? Tapaus-
kertomus

Kirja-arvioiteja

Leena Kakkori 451 Filosofinen puheenvuoro kasvatuksesta ja
ekokriisistä

English Summaries

454

Kirjoittajat

456

Luetteloita

459

Koulutuksen tutkimuksen ääni

Koulutuksesta keskustellaan kaikkialla: mediassa, politiikassa, sosiaalisessa mediassa, Wilmassa ja jokaisen keittiön pöydän ääressä. Valitettavan usein verkon keskustelupalstoilla ja sosiaalisessa mediassa keskustelu on lähinnä omien kokemusten ja mielipiteiden toittamista. Kaikki ovat koulutuksen asiantuntijoita – ainakin omasta mielestään. Kaikkihan ovat joskus olleet koulussa. Kun kokemusasiantuntija puhuu, kukaan ei voi kiistää, että hän on kokenut juuri näin. Tällaisissa keskusteluissa tulevat esiin totuuden jälkeisen ajan arveluttavimmat puolet: vain itse koettua pidetään totena.

Onko tässä joku ongelma? Eikö sama ole todettu myös tieteessä? Paradigmakäännö realisista kohti konstruktivismia tarkoittaa, että merkitykset rakentuvat moniäänisesti. On luovuttu Totuudesta isolla teellä. Tilalle on tullut näkökulmien kirjo, joka muuttaa muotoaan kuin kuvajainen vedessä.

Ongelma ei ole kuitenkaan se, että ymmärretään tiedon olevan suhteellista. Päinvastoin: nimenomaan tiedon suhteellisuutta ei ymmärretä, vaan jokainen kuvittelee oman käsityksensä olevan oikea. Sosiaalisessa mediassa räyhääjä uskoo, että hänen totuutensa on Totuus isolla teellä. Siksi totuuden jälkeinen aika on oikeastaan virheellinen ilmaisu. Tätä aikaa pitäisi kutsua Minun Totuuteni Ajaksi, tai tarkemmin Meidän Totuutemme Ajaksi. ”Me” tarkoittaa tässä samassa kuplassa olevia samanmielisiä. Kuplamme muodostaa totuuden pyörteen, josta ei tarvitse edes yrittää ulos.

Jos tieteen siirtymä kohti konstruktivismia ymmärretään samaksi asiaksi kuin siirtymä totuuden jälkeiseen aikaan, on ymmärretty jotain perustavasti väärin. Kun puhutaan moninäkökulmaisuudesta tieteessä, myönnetään tietämisen epävarmuus, ja juuri siksi ollaan avoimia vaihtoehtoisille tavoille nähdä maailmaa. Tiede pohjautuu avoimelle, mutta kriittiselle ja rationaaliselle asenteelle. Tieteellinen tieto rakentuu niin, että parempi järkiperäinen perustelu voittaa heikomman ja laajempi empiirinen näyttö peittoaa kapeamman. Tällaisessa keskustelussa kritiikki ei ole henkilökohtainen loukkaus, vaan tapa päästä parempaan ja luotettavampaan tietoon. Siksi tieteellinen asiantuntemus on moninäkökulmaisempaa ja luotettavampaa kuin kokemusasiantuntijuus, joka perustuu yksittäisen ihmisen kokemukseen. Sama pätee myös koulutuksen tutkimukseen.

Tässä koulutustutkimuksen teemanumerossa valotetaan, miten tieteellinen tutkimus tuottaa pätevää tietoa koulutuksesta. Mitä ja millaista koulutuksen tutkimus on? Se on nähdäksemme yhteiskunnallista, tutkimuskohteen määrittelemää, monitieteistä, moninäkökulmaista ja monitoimijaista, akateemista, käytäntölähtöistä ja muuntavaa tutkimusta.

Yhteiskunnallista

Tietoa koulutuksesta tarvitaan, jotta koulutusta voidaan kehittää ja suunnitella kaikkien parhaaksi. Tällaista tietoa tarvitaan ennen kaikkea silloin, kun tehdään poliittisia päätöksiä yhteiskunnassa. Koulutus on ennen kaikkea yhteiskunnallinen ja poliittinen ilmiö, ja siksi koulutus-tutkimus on luonteeltaan selkeästi yhteiskunnallista tutkimusta.

Koulutuksen tutkijat lähestyvätkin usein yhteiskuntatieteitä. Koulut ja oppilaitokset kantavat suuren vastuun nuorten ihmisten sosiaalistamisesta yhteiskuntaan ja sen jäseniksi. Siksi koulutuksen tutkimus hyötyy yhteiskuntatieteiden teoreettisista näkökulmista, joissa otetaan koulutuksen yhteiskunnallinen merkitys vakavasti. Ongelmana voi pitää sitä, että koulutuksen tutkimuksessa ei ole luotu teoreettista ymmärrystä siitä, miten koulutusjärjestelmä toimii ja mikä on sen sosiaalinen dynamiikka. Näitä kysymyksiä on pohdittu myös korkeakoulututkimuksessa, jossa on tuotu esille korkeakoulutuksen sosiaalista dynamiikkaa sekä omana kokonaisuutenaan että osana yhteiskuntaa. Haluammekin haastaa yhteiskuntatieteellisesti orientoituneita koulutuksen tutkijoita teoretisoimaan koulutusta yhteiskunnallisena ilmiönä. Saman haasteen voisi esittää myös koulutuksen talouden tutkijoille: miten teoretisoida koulutusta talouden ilmiönä?

Koulutuksen tutkimukseen syntyy helposti poliittinen ulottuvuus, sillä usein tutkimuskohdeena on havaittu ongelma tai kehittämiskohde tai vaikkapa koulutuspoliittisen reformin vaikutukset. Tätä poliittista roolia ei pidä arkailla, sillä se kuuluu koulutustutkimuksen luonteeseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkijoiden pitäisi ryhtyä politikoimaan tutkimustuloksilla. Max Weberiä mukaillen tutkijoiden vastuulla on kertoa päätöksentekijöille, mitä tutkimustulokset tarkoittavat ja millaisia johtopäätöksiä niistä voi tehdä.

Tässä teemanumerossa yhteiskunnallinen ja poliittinen ulottuvuus tulee esille useissa kirjoituksissa erilaisilla otteilla. Jouni Välijärven puheenvuorossa tarkastellaan koulutustutkimuksen poliittisia ulottuvuuksia analyttisesti. Kantaaottavalla tavalla koulutuspoliittiset kysymykset nousevat esille Tuomas Tervasmäen ja Tuukka Tomperin kirjoituksessa, jossa he pohtivat, miten koulutuksen tutkimuksen ääni kuuluu – tai on kuulumatta – suomalaisessa koulutuspolitiikassa. Myös Jan Varpanen, Anette Mansikka-aho, Tuomas Tervasmäki ja Antti Saari esittävät vahvan koulutuspoliittisen puheenvuoron ruotiessaan Tampereen korkeakoulujen fuusioprosessin vaiheita. Petri Salo kirjoittaa puolestaan kolumnissaan purevasti tulosohjauksen mekanismeista, jotka muuttavat yliopistot McDonalds-tyyppisiksi tuotantolaitoksiksi.

Tutkimuskohteen määrittelemää

Koulutustutkimusta määrittelee sen tutkimuskohde: koulutus ja sen erilaiset ilmiöt ja prosessit. Niihin kuuluvat oppiminen ja opettaminen, arviointi ja johtaminen, oppilaitosten sekä koulutusjärjestelmän toiminta ja prosessit sekä koulutusjärjestelmän säätely ja johtaminen, toisin sanoen koulutuspoliittiset kysymykset.

Käytännössä koulutuksen tutkijoiden täytyy pyrkiä luomaan ymmärrys koko koulutusjärjestelmän toiminnasta, vaikka tutkimuksen kohteena olisi vain sen osa. Kokonaiskäsitteen hahmottaminen koulutuksesta on oleellista, sillä päämäärään – kuten oppimisen parantamiseen – pyrittäessä täytyy toimien kohdistua koulutusjärjestelmän eri tasoille. Opettamisen ja oppimisen edistämisessä olisi huomioitava pedagogiikka, oppilaitoksissa johtaminen, toiminnan arviointi ja rahoitus ja näiden lisäksi kansallisella tasolla toiminnan säätely lainsäädännöllä, asetuksilla, arvioinneilla, opetussuunnitelmillä, tulossopimusneuvotteluilla ja rahoitusmalleilla.

Monitieteistä

Yhtäältä monitieteisyydellä tarkoitamme sitä, että tutkimuksen kohteena ovat monet edellä kuvatut koulutusjärjestelmän ilmiöt ja prosessit: oppiminen, opetus, johtaminen, päätöksenteko, rahoitus, siirtymät koulutusasteilta toisille sekä oppilaitosten toimintakulttuuri ja dynamiikka. Toisaalta tarkoitamme sitä, että eri ilmiöitä on syytä tutkia erilaisista tieteellisistä näkökulmista ja erilaisilla metodeilla, käsitteillä ja teorioilla. Tästä syystä koulutustutkimus hyötyy siitä, että tutkijat lähestyvät ilmiöitä useammasta tieteellisestä näkökulmasta. Tässä teemanumerossa monitieteisyys tulee myös esille useassa kirjoituksessa, ja kenties polttavin näistä haasteista kiteytyy Leena Kakkorin kirjoittamassa kirja-arvioinnissa Veli-Matti Värin teoksesta *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Siinä yhdistyvät vahvat ekologiset ja filosofiset viestit kasvattajille, kouluttajille ja koulutuksen tutkijoille.

Entä mikä erottaa koulutuksen tutkimuksen kasvatustieteellisestä tutkimuksesta? Metodisesti ja teoreettisesti ei välttämättä mikään, etenkin tutkittaessa oppimisen ja opettamisen ilmiöitä. Kenties tärkein ero on siinä, että koulutustutkimuksen kysymyksenasettelussa on mukana koko koulutusjärjestelmän kokonaisuus. Kun tutkimme vaikkapa sitä, mitä oppilaat oppivat, kysymme samalla, miten tämä vertautuu kansainvälisesti? Kuinka yleisiä ovat Suomessa havaitut ilmiöt? Vertaileva lähestymistapa onkin koulutustutkimuksessa hyvin yleinen. Vertailevasta näkökulmasta aihetta lähestytään myös artikkelissa, jonka ovat kirjoittaneet Najat Ouakrim-Soivio, Jonna Pulkkinen, Juhani Rautopuro ja Raili Hildén.

Moninäkökulmaista

Koulutuksen ymmärtäminen useammasta näkökulmasta ei ole tutkijayhteisölle pelkästään monitieteisyyteen liittyvä haaste, vaan laajemminkin intellektuaalinen haaste ymmärtää toisenlaisia – ja usein itselle vieraita – ajattelutapoja. Siksi kyse ei ole ainoastaan monitieteisyydestä vaan myös siitä, että ollaan avoimia erilaisille ajattelutavoille. Tässä teemanumerossa erityisesti Mari-Anne Okkolin, Teija Koskela ja Elina Lehtomäki haastavat katsausartikkelissaan koulutuksen tutkijat huomioimaan maailmankuvien moninaisuutta ja antamaan tilaa erilaisille tiedonkäsityksille ”säröttömän hegemonisen narraation sijaan”.

Monitoimijaista

Koulutuksen tutkijoiden täytyy pystyä tekemään yhteistyötä sekä opettajien, koulujen, poliittisten päättäjien että myös muiden tutkijoiden kanssa. Meidän täytyy pystyä kommunikoidaan erilaisten yleisöjen kanssa ja puhumaan kieltä, jota ymmärtää niin lehtimies, koulutus- tai kuntapoliitikko, koulun rehtori kuin opettajakin, peruskouluista yliopistoihin. Kyseessä ei siis ole pelkkä vuorovaikutus yhteiskunnan kanssa, vaan syvemmin yhteinen tekeminen ja dialogi käytännön toimijoiden kanssa. Hyvässä dialogissa vaihdetaan ajatuksia ja opitaan toisilta.

Akateemista

Tutkimusta tehdään kunnioittaen kunkin tieteenalan teoreettisia, metodologisia ja eettisiä periaatteita. Tämä tarkoittaa myös sitä, että koulutuksen tutkimus keskustelee – ja pyrkii keskustelemaan – kansainvälisen tiedeyhteisön kanssa. Tämä auttaa sekä takaamaan tieteellisen tutkimuksen korkean tason että näkemään, mikä on suomalaisen koulutustodellisuuden suhde

muihin maihin: mitkä ilmiöt ovat meillä erityisiä, lokaaleja ja kansallisia, ja mitkä ilmiöt ovat globaaleja, kansainvälisiä. Samalla tämä tarkoittaa sitä, että akateeminen tutkimus voi osoittaa, mihin ilmiöihin olisi kiinnitettävä huomiota. Sen avulla voi myös nähdä koulutuksen pinnan alle: kysyä kysymyksiä, jotka auttavat avaamaan uusia näkökulmia siihen, minkä luulemme tietävämme. Kysymykset tiedon luonteesta, tietämisen mahdollisuuksista ja rajoituksista avaavat koulutustutkimuksen tekijöiden eteen syviä epistemologisia ja ontologisia kysymyksiä, joista Johanna Kallo tässä teemanumerossa kirjoittaa tarkastellen vertailevan koulutustutkimuksen suuntauksia ja niiden taustalla vaikuttavia tieteenfilosofisia ja epistemologisia perusteita tieteenalan varhaisvaiheista nykypäivään.

Muuntavaa ja käytäntölähtöistä

Koulutustutkimus on usein tieteen ja käytännön rajan ylittävää toimintaa, jossa tieteellistä tutkimusta muunnetaan käytännön tiedoksi ja jolla pyritään muuttamaan käytäntöjä. Käytäntöjen kehittäminen vaatii yhteistyötä käytännön toimijoiden kanssa. Viime aikoina tätä orientaatiota on hahmoteltu muuntavan tutkimuksen (*translational research*) käsitteen avulla, joka pohjautuu William Tierneyn lääketieteestä ja kansanterveystutkimuksesta lainaamaan lähestymistapaan. Muuntava tutkimus tarkoittaa tutkimusta, joka kääntää tai muuntaa tieteellistä tutkimusta käytäntöön ja käytäntöjen parantamiseen yhdessä käytännön toimijoiden kanssa. Tällaiseen ajattelutapaan, jossa korostetaan käytäntöjen tutkimista ja kehittämistä yhdessä toimijoiden kanssa, perustuvat myös toimintatutkimuksen perinne (*action research*), suunnittelututkimus (*design research*) sekä etenkin ammattikorkeakouluissa suosiota saavuttanut käytäntölähtöinen tutkimus (*practice based research; practitioner research*).

Koulutustutkimukseen sovellettuna tämä lähestymistapa tarkoittaa tieteellistä tutkimusta, joka vastaa käytännön tilanteisiin ja tarpeisiin. Se on tutkimusta, joka ylittää tieteen ja käytännön raja-aidan. Se on tutkimusta, joka pureutuu koulutuksen keskeisiin kysymyksiin – määrittellen ne sitten tieteellisen ja teoreettisen tutkimuksen tai käytännöstä nousevien ongelmien avulla. Sen tavoitteena on tuoda tutkimushavainnot tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun paitsi tieteellisissä artikkeleissa ja raporteissa myös tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa. Koulutustutkimus on tutkimusta, jota suunnitellaan ja tehdään yhdessä käytännön toimijoiden kanssa, jotta käytäntöjen kehittäminen onnistuisi. Käytäntöjen tutkimuksen ja kehittämisen lähtökohdista koulutustutkimusta tarkastellaan artikkelissa, jonka ovat kirjoittaneet Hannu Heikkinen, Tomi Kiilakoski, Rauno Huttunen, Mervi Kaukko ja Stephen Kemmis.

Entä millaiselta näyttää koulutuksen tutkimuksen tulevaisuus? Riittääkö totuuden jälkeisessä ajassa se, että jokainen tuuttaa omaa totuuttaan? Että koulutuspoliittisessa kollektiivisessa tahdonmuodostuksessa kuunnellaan mieluummin vaikkapa pelibisneksen kehittäjiä kuin koulutuksen tutkijoita?

Monipuolisinta ja luotettavinta tietoa koulutuksesta – kuten mistä tahansa asiasta – tuetaan tieteellisessä tutkimuksessa. Siksi tieteelliseen prosessiin pohjautuvaa koulutuksen tutkimusta tarvitaan ensinnäkin niin kauan kuin yhteiskunnassa on tarve tietää luotettavasti, mitä koulutuksessa tapahtuu, ja toiseksi niin kauan kuin yhteiskunnassa on tarve kehittää koulutusta. Nämä kaksi asiaa liittyvät toisiinsa, sillä ilman luotettavaa tietoa ei tehdä hyviä päätöksiä.

Tulevaisuus ei tule, se tehdään. Koulutustutkimuksessa yhteistä tulevaisuutta tehdään yhteistyössä kansalaisten, oppilaitosten ja poliittisten toimijoiden kanssa. Tällaista tutkimusta edistää myös Koulutuksen tutkimuslaitos, jonka kansalliseksi tehtäväksi se on määritelty. Tämä teemanumero on Koulutuksen tutkimuslaitoksen historian merkkipaalu, joka julkistetaan sen

50-vuotisjuhlavuoden päätteeksi. Koulutuksen tutkimuslaitos ei tee työtään yksin vaan laajassa verkostossa muiden tutkijoiden kanssa. Läheisimpinä kumppaneina ovat kasvatustieteen edustajat, ja siksi onkin luontevaa, että tämä teemanumero julkaistaan kasvatustieteen arvostetuimmalla suomalaisella tiedefoorumilla, Kasvatus-lehdessä.

Jussi Välimaa, Hannu L. T. Heikkinen ja Maarit Arvaja